

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA FILOZOFICKÁ

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Seminární práce z předmětu

Evropská unie

**VOLBY DO EVROPSKÉHO PARLAMENTU
JAKO VOLBY DRUHÉHO ŘÁDU**

Jméno a příjmení:	Jan Ambrož
E-mail:	ambroz@students.zcu.cz
Evidenční číslo:	F09B0308P
Ročník:	2.
Obor studia:	Politologie
Forma studia:	prezenční
Školní rok:	2010/2011

Obsah

1. Úvod	1
2. Teorie voleb druhého řádu	2
3. Teorie voleb druhého řádu ve volbách do Evropského parlamentu.....	3
4. Lucemburská výjimka	6
5. České volby do Evropského parlamentu	7
6. Závěr.....	9
7. Literatura	9
8. Přílohy	10

1. Úvod

Tématem mé seminární práce jsou Volby do evropského parlamentu jako volby druhého řádu. Evropský parlament, jakožto jedna z předních institucí Evropské unie, je řadou občanů považován za instituci, která je příliš daleko od jejich zájmů a jich samých. Často bývá poukazováno na značně omezené pravomoci Evropského parlamentu a tedy i jeho menší význam. Ovšem v posledních letech nastal proces posilování jeho pravomocí.

Volby do Evropského parlamentu jsou řadou odborníků i laiků považovány za volby druhého řádu. Ty jsou charakterizovány zejména nízkou volební účastí, kterou volby do EP dozajista v řadě členských států trpí. Nabízí se zde otázka, co tento jev způsobuje? Je to dle voličů nedůležitost voleb a malý dopad na jejich život či nízká informovanost a celková dezorientace v systému institucí EU?

Pravdou však zůstává, že Evropský parlament je jedinou institucí EU volenou přímo občany členských států, čímž se stává významným orgánem, který reflektuje vůli samotných občanů členských států EU.

Nejprve se budu zabývat samotnou teorií voleb druhého řádu, poté se ji pokusíme aplikovat na volby do EP a následně se podíváme na konkrétní příklady členských zemí EU – Lucembursko a Českou republiku.

Z použité literatury hraje primární úlohu práce Reiffa a Schmitta, dále byla použita domácí i zahraniční politologická literatura věnující se tématu voleb druhého řádu a také statistické údaje z internetových stránek Evropského parlamentu, Českého statistického úřadu, oficiálních stránek voleb v Lucembursku a z průzkumů Eurobarometer.

2. Teorie voleb druhého řádu

Jako první s teorií voleb druhého řádu v reakci na první přímé volby do Evropského parlamentu přišli autoři Karlheinz Reif a Hermann Schmitt, kteří ji v roce 1980 publikovali v článku *Nine second-order national elections – a conceptual framework for the analysis of European election results* otištěný v časopise *European Journal of Political Research*.

Teorie voleb druhého řádu – „second-order election“ – vymezuje základní rozdíly mezi volbami prvního řádu a volbami druhého řádu, tedy volbami, které jsou subjektivně pro voliče méně důležité. Volič důležitost těchto voleb posuzuje na základě toho, co jimi může ovlivnit.

Reif a Schmitt vidí největší rozdíl mezi kategoriemi voleb v jejich nedůležitosti pro voliče i politické strany, kterou popisují termínem „less-at-stake“. Tento termín, v překladu „méně v sázce“, nám vymezuje celou dimenzi několika ukazatelů, které nám v komplexu naznačí, zda se jedná o volby druhého řádu. Národní volby (hlavní politická aréna), jako volby prvního řádu, dávají voličům možnost ovlivnit směřování země, exekutivu i legislativu, vše, co se voličů bezprostředně dotýká. Kdežto volby do Evropského parlamentu (vedlejší politická aréna) jsou naopak volbami do instituce nacházející se „daleko“ od samotných voličů a jejich zájmů. Z pohledu voličů je Evropský parlament také institucí, jejíž pravomoci jsou velmi sporné, pokud tedy alespoň tuší, jaké to jsou. Reif a Schmitt ve své práci vymezují ukazatele, na kterých se projevuje podle voličů nedůležitost voleb (Reif, Schmitt 1980: 9).

Prvním ukazatelem vymezujícím volby druhého řádu je zcela logicky nižší procento voličské účasti. Volič v případě voleb druhého řádu nevidí žádný prospěch, který by mu mohly přinést, a na základě toho nevidí důvod, proč by měl podstoupit návštěvu volební místnosti na úkor svého času a pohodlí (Reif, Schmitt 1980: 9). Volební účast je obvykle větší, pokud se zároveň hlasuje o jiné, pro voliče významnější otázce.

Druhým ukazatelem, který nám naznačí, že se jedná o volby druhého řádu, je preferování malých a nových politických stran. Jelikož volič přikládá volbám druhého řádu menší důležitost, volí častěji menší strany se specifitějším volebním programem, se kterým se může lépe ztotožnit. Naopak u důležitých voleb do hlavní politické arény volič ví, že kdyby tak učinil, byl by jeho hlas ztracen, a upřednostní tak větší politickou stranu s ohledem na to, která pro něj znamená menší zlo. Volby druhého řádu také poskytují voličům prostředek, jak vyjádřit frustraci z hlavních politických stran, aniž by nějak výrazně narušili procesy v hlavní politické aréně (Reif, Schmitt 1980: 9).

Mnohem vyšší procento neplatných hlasů také obvykle deklaruje, že se jedná o volby druhého řádu. Tento fakt způsobují především voliči nespokojení s národními stranami, kteří demonstrativně vhadzují neplatně označené volební lístky (Reif, Schmitt 1980: 9). Tento jev může být alternativou pro tzv. protestní volbu.

Na volbách druhého řádu můžeme také pozorovat nespokojenost voličů vyjádřenou tím, že vládní strany obvykle ztrácejí a nejvíce hlasů získávají strany opoziční (Reif, Schmitt 1980: 9). To je způsobeno faktem, že v mnoha státech se evropské volby konají v polovině funkčního období vlády, kdy je nutno činit nepopulární kroky, aby vláda dostála svému programovému prohlášení. Volič může být rozčarován z politiky, kterou jím volená strana prezentuje, nebo chce vyvinout tlak na vládní stranu, který se jistě promítne v chování strany. Volič se pak uchyluje k tzv. protestní volbě, kdy chce vyslat směrem k vládní straně impuls, který má stranu vést k nápravě. Neděje se to však, pokud se volby do Evropského parlamentu konají ihned po národních volbách, v období tzv. povolební euforie, kdy vládní strana získává ještě více hlasů než v národních volbách.

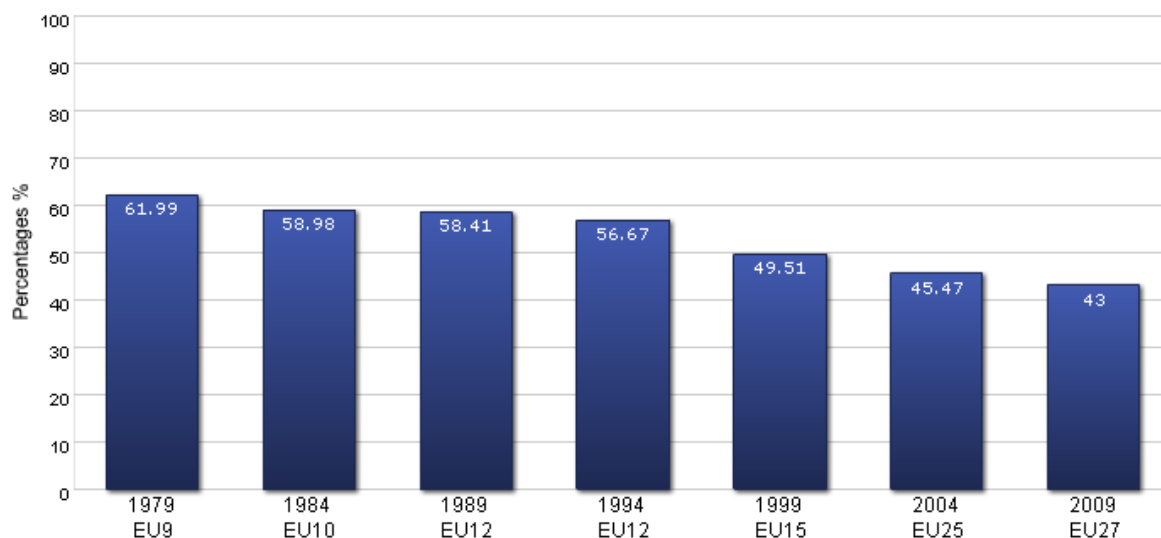
Druhou důležitou dimenzí obou politických arén je dimenze specifické arény (*the specific-arena dimension*) jejíž význam spočívá v nutnosti nerozdělovat aspekty hlavní arény a ostatních arén – jako například podoba stranického systému a stranické soutěže na všech úrovních (Reif, Schmitt 1980: 11). Třetí je dimenze institucionálně procedurální (*the institutional-procedural dimension*), institucionální a procedurální prostředky hlavní politické arény a vedlejší politické arény jsou často rozdílně nastaveny, což může mít vliv na komparaci volebních výsledků. Čtvrtou dimenzí je dimenze volební kampaně (*the campaign dimension*). Pátá je dimenze změny hlavní politické arény (*the main-arena change dimension*). Poslední je dimenze sociální a kulturní proměny (*the social and cultural change*) (Reif, Schmitt 1980: 11).

3. Teorie voleb druhého řádu ve volbách do Evropského parlamentu

Pokud se blíže podíváme na výše uvedené znaky ve volbách do Evropského parlamentu v jednotlivých zemích, dospějeme k závěru, že tato teorie je sice platná v mnoha členských státech, ovšem nemůžeme ji generalizovat na všechny členské státy.

Pokud se podíváme na bližší statistiky voleb do Evropského parlamentu, uvidíme, že se volební účast každých pět let propadá (viz Graf č. 1 a Příloha č. 1).

Graf č. 1: Průměrná volební účast ve volbách do EP v letech 1979-2009

Zdroj: Evropský parlament, <http://www.europarl.europa.eu>

Jedním z důvodů nízké volební účasti může být nízká informovanost občanů členských států EU o Evropském parlamentu. Po volbách do EP v roce 2004 uvedlo 92 % dotázaných, že o EP již slyšeli, a 81 % dotázaných ho považovalo za důležitý (toto číslo do jara roku 2005 kleslo na 77 %). Na otázku, zda se členové EP volí přímo, odpovědělo 58 % ano (na jaře 2005 pouhých 50 %), 24 % ne a 18 % nevědělo. Z toho vyplývá, že okamžitě po volbách do EP 42 % dotázaných nevědělo o možnosti volit přímo zástupce do EP a půlroku poté to byla již pouhá polovina. Další kontrolní otázka se ptala, zda se konaly volby do EP v roce 2002. Správnou odpověď nevědělo téměř 64 % dotázaných bezprostředně po volbách, o půl roku později to bylo již 71 % (Eurobarometer 62; Eurobarometer 63).

V průzkumu konaném na podzim roku 2009 o EP již někdy slyšelo 89 % dotázaných a 50 % mu důvěřovalo, což znamenalo půlroční nárůst o 2 %. Obecně důvěra v Evropský parlament se dlouhodobě pohybuje okolo 50 %, což také může vysvětlovat nízkou volební účast do EP (Eurobarometer 71; Eurobarometer 72).

Pokud se podíváme na otázku, která z úrovní veřejných autorit má dle dotázaných největší vliv na jejich životní podmínky, tak 46 % odpovědělo národní, 34 % regionální nebo místní a 13 % evropská, 7 % dotázaných nevědělo (Eurobarometer 71). Tento průzkum nepřímou dokládá, že občané členských států EU si myslí, že evropské instituce mají stále menší přímý vliv na jejich život, resp. životní podmínky.

S ohledem na klesající volební účast je zajímavý fakt, že pravomoci Evropského parlamentu od roku 1979 naopak rostou. V roce 1979 se pravomoci EP omezovaly pouze na kontrolu Komise. Někteří lidé v EU se však domnívali, že posílením pravomocí přímo volené

instituce mohou posílit legitimitu vládnutí na evropské úrovni. První přímé volby do Evropského parlamentu v roce 1979 znamenaly jednak start posilování pravomocí EP, ale také nárůst jeho sebevědomí, když EP záhy poprvé odmítl rozpočet ES. EP následující roky posiloval – získal funkce v oblasti legislativní, rozpočtové, kontrolní, v procesu souhlasného řízení a v dalších oblastech (Dočkal, Kaniok, Závěšický 2007: 82). V souvislosti s Lisabonskou smlouvou zaznamenáváme opět posílení postavení EP. Z těchto důvodů může být názor, že ve volbách do EP je v současné době málo v sázce, velmi diskutabilní.

Ovšem zatím chybí jakékoli náznaky, že by strategie posilování postavení EP fungovala nebo měla fungovat do budoucna, jelikož EU spíše ztrácela popularitu během posilování pravomocí Evropského parlamentu. Evropský parlament využil svého postavení volené instituce jako páky pro posílení svých pravomocí. Avšak selhal ve vybudování silné veřejné podpory, což může časem vést k otázkám ohledně role Evropského parlamentu (Scully 2007: 185). Tento proces je velmi riskantní kvůli ničení základů legitimacy díky nezájmu voličů (Neunreither, Wiener 2000: 135). Můžeme se dokonce domnívat, že tak rychlé posilování pravomocí EP je kontraproduktivní, jelikož se volič neorientuje v celém systému a v důsledku toho nemá o volby zájem, protože v podstatě neví, o co jde.

Pokud se tedy na volby druhého řádu podíváme v rámci dimenze „less-at-stake“, ve volbách v roce 1979 opravdu mnoho v sázce nebylo. Od té doby jsme svědky nebývalého posílení EP, který se v mnoha ohledech přiblížil fungování a roli národních parlamentů, avšak stále zde můžeme postrádat konsenzuální chování EP.

Co se týče kampaně, strany kandidující do EP v jednotlivých zemích mají tendenci využívat spíše národní témata, sociální problematiku uvnitř státu, mnohdy se objevují i radikální nacionální témata nebo naopak strany značně prosazují prohlubování evropské integrace. Politické strany často záměrně prezentují taková témata, která nemají nic společného s pravomocemi EP ve snaze zaujmout voliče, kteří nejsou tolik informovaní o EP (Scully 2007: 183).

V neposlední řadě volby do EP mají často význam „referenda o vládě“ a to tehdy, pokud se konají uprostřed funkčního období vlády, což se děje velmi často. Volič tak má možnost vyjádřit nesouhlas s politikou vládní strany, kterou v posledních volbách volil a která musí uprostřed funkčního období začít plnit často nepopulární kroky svého programu, což může vést k přelití hlasů ve prospěch opozice.

Voliči si i díky nedostatečné informovanosti opravdu myslí, že je méně v sázce, než ve skutečnosti je, a proto často volí strany, které jsou jim názorově bližší. Díky tomu dostávají příležitost menší a nové strany.

4. Lucemburská výjimka

V bližších výsledcích volební účasti z jednotlivých zemí (viz Příloha č. 1) uvidíme výjimky z teorie voleb druhého řádu, jimiž jsou zejména Belgie, Malta a Lucembursko, kterým se nyní budeme zabývat.

V Lucembursku jsou volby do Evropského parlamentu povinné, navíc se konají ve stejný den jako národní, což vyplývá z faktu, že funkční období lucemburského parlamentu je pětileté stejně jako v Evropském parlamentu. Z těchto důvodů je v Lucembursku velmi vysoká volební účast pohybující se v průměru okolo 92%. Avšak i přes „spojení“ obou voleb zde můžeme najít rozdíly ve výsledcích. K nim vedou zejména rozdíly ve volebních systémech obou voleb, dále rozdíly v kandidátech stran účastnících se obou voleb a nakonec rozdílná strategie voličů v obou volbách (van der Eijk, Franklin 1996: 202).

Lucemburské volby do Evropského parlamentu jsou rozdílné od těch národních zejména tím, že v těch evropských se volí pouze v jednom obvodu. To je výhoda pro malé strany, kterým stačí vynaložit méně prostředků na volební kampaň, avšak může to být i výhoda pro velké strany, které mohou využít popularity svých nejznámějších politiků na celonárodní úrovni a nemrhat jejich slávou na jeden ze čtyř obvodů, v kterém by při národních volbách museli kandidovat (van der Eijk, Franklin 1996: 207).

Z evropských a národních voleb v letech 1979-2009 v Lucembursku je jasně patrné, že volební výsledky obou voleb se liší (viz Tabulka č. 1). Nabízí se odpověď, že hlasování pro malé strany (v tabulce jako „Ostatní“) v národních volbách (NV) je způsobeno větším množstvím stran kandidujících v jednotlivých obvodech, nikoliv však v evropských volbách (EV). Z průzkumů vyplývá, že takto je „donucena“ volit pouze třetina voličů. Zbylé dvě třetiny volí rozdílně na základě své vlastní vůle (van der Eijk, Franklin 1996: 206).

Z výsledků je patrné, že velké strany v evropských volbách příliš neztrácejí ve prospěch malých stran.

Tabulka č. 1: Volební výsledky národních a evropských voleb v letech 1979-1989

	EV79	NV79	EV84	NV84	EV89	NV89	EV94	NV94	EV99	NV99	EV04	NV04	EV09	NV09
CSV	31,4	36,4	34,9	36,6	34,9	32,4	37,1	31,4	31,7	30,1	37,1	36,1	31,3	38
LSAP	21,7	22,5	29,9	31,8	25,5	26,2	22	24,8	23,6	22,3	22,1	23,4	19,4	21,6
DP	28,1	21,9	22,1	20,3	20	17,2	14,9	18,9	20,5	22,4	14,9	16,1	18,7	15
KPL	5	4,9	4,1	4,4	4,7	4,4								
Zelení			6,1	3,7	11,3	7,5	15	10,9	10,7	9,1	15	11,6	16,8	11,7
ADR						7,3	8	7	9	11,3	8	10	7,4	8,1
Ostatní	9,1	14,3	2,9	12,3	3,6	5	3	7	4,5	4,8	2,9	2,8	6,4	5,6

Zdroj: van der Eijk, Franklin 1996: 206; www.elections.public.lu; www.parties-and-elections.de

Ze společného konání obou voleb se jeví nesmyslně i tzv. protestní volba, kdy se voliči snaží naznačit vládní straně nesouhlas s její politikou. Protestní volba tedy připadá v úvahu, pouze pokud by se konala v průběhu funkčního období vlády (van der Eijk, Franklin 1996: 207).

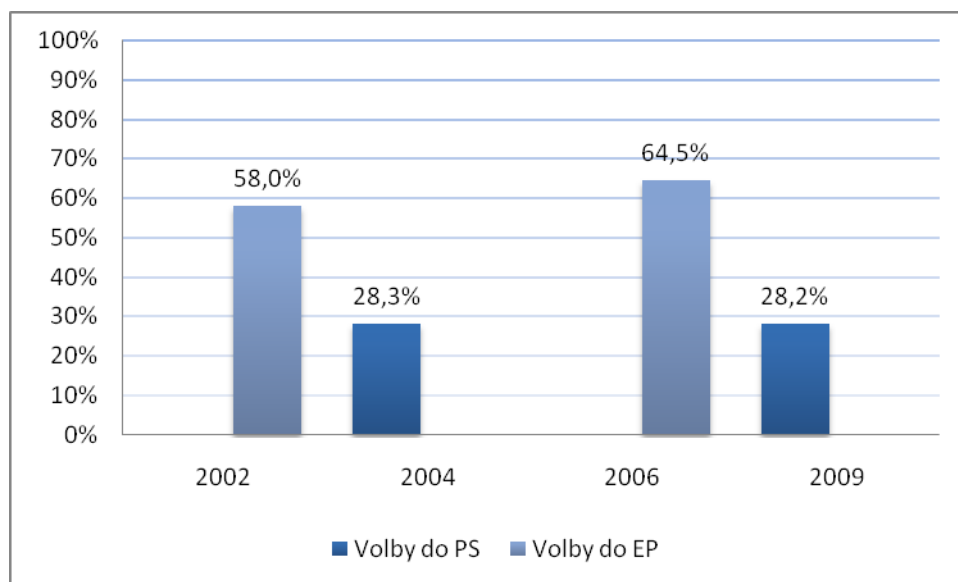
Z aplikace výše uvedených ukazatelů teorie voleb druhého řádu v případě voleb do Evropského parlamentu v Lucembursku musíme dojít k závěru, že tyto volby rozhodně nejsou volbami druhého řádu.

5. České volby do Evropského parlamentu

Při posuzování druhořadosti voleb do EP v českém měřítku jsem volby do EP porovnával s volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v letech 2002 a 2006, které nám mohou posloužit jako učebnicové příklady pro komparaci s volbami do EP.

Pokud si porovnáme volební účast, tak dojdeme jasně k závěru, že české volby do EP splňují kritérium nižší volební účasti ve volbách druhého řádu (viz Graf č. 2). Volební účast ve volbách do EP představuje jednu z nejnižších ze všech členských států EU. Pozitivně můžeme hodnotit pouze fakt, že se téměř nepropadla.

Graf č. 2: Porovnání účasti voleb do PS a voleb do EP

Zdroj: Český statistický úřad, www.volby.cz

Z dat Českého statistického úřadu vyplývá, že obecně občané ČR u voleb nevhazují záměrně neplatné hlasy, není tomu tak ani u voleb do Evropského parlamentu, kdy bylo u

obou voleb vhozeno přibližně 99,5 % platných hlasů. Toto číslo tedy nerespektuje teorii voleb druhého řádu v rámci českých voleb do EP.

Z voleb do poslanecké sněmovny v roce 2002 (viz Tabulka č. 2) vyšla jako vítěz ČSSD, která následně utvářela vládu s podporou KDU-ČSL a US-DEU. V roce 2004 však vládní ČSSD zaznamenala ztrátu téměř 22 %, což znamenalo těžkou volební prohru. Naopak posílila opoziční ODS. Řada menších stran zaznamenala také prudký růst. Zejména pak 2 neparlamentní strany, uskupení SNK-ED v čele s Josefem Zielenicem excelovalo s 11 % hlasů (3 mandáty) a hnutí Nezávislých s Vladimírem Železným a Janou Bobošíkovou s 8,2 % hlasů (2 mandáty). Celkově malá uskupení, kterých bylo 27, získala 30,9 % hlasů, což byl prudký nárůst oproti 12,5 % z poslaneckých voleb v roce 2002.¹

Z pohledu teorie voleb druhého řádu není splněna pouze hypotéza většího počtu neplatných hlasů. Jinak vládní strana zaznamenala prudký pokles, opozice posílila a malé strany zaznamenaly nárůst o 18 %. Ve volební kampani hrály roly hlavně domácí témata.

Z voleb do poslanecké sněmovny v roce 2006 vyšla jako hlavní vládní strana ODS v čele s premiérem Mirkem Topolánkem a později vládla za podpory KDU-ČSL a Strany zelených. V následujících volbách do EP ODS ztratila 4 %, což nebyl nijak zásadní propad. ČSSD, která si v roce 2006 vybuodovala 32 % podporu, ztratila citelných 10 % hlasů, o což se z části zasloužila Suverenita Jany Bobošíkové se 4,2 %. Celkem 29 malých uskupení nezískalo ani jeden mandát, avšak volilo je celkem 24,3 % voličů, což je dvakrát více než ve volbách do poslanecké sněmovny v roce 2006. Alarmující byl však zisk 1 % rasistické Dělnické strany. Parlamentní Strana zelených se propadla na 2 % a neobdržela také ani jeden mandát.²

Volby do EP v roce 2009 by podle tohoto pod čistou teorii voleb druhého řádu již zařadit nešly. Malé strany sice volilo více lidí, avšak ani jedna nezískala mandát. Podporu jednoho procenta hlasů však zaznamenala krajně radikální Dělnická strana. Vládní ODS ztratila pouze zanedbatelné procento hlasů, ale udržela se na prvním místě. Opoziční ČSSD místo posílení ztratila 10 % hlasů. Volební kampaň se zaměřovala opět na domácí témata. Teorii voleb druhého řádu naplňovalo pouze kritérium volební účasti, která byla 28,2 % a to i přes aktuální předsednictví České republiky v Radě EU.

¹ Český statistický úřad. Dostupné na: <http://www.volby.cz/pls/ps2002/psm>, 19.10.2010.; Český statistický úřad. Dostupné na: <http://www.volby.cz/pls/ep2004/ep?xjazyk=CZ>, 19.10.2010.

² Český statistický úřad. Dostupné na: <http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps>, 19.10.2010.; Český statistický úřad. Dostupné na: <http://www.volby.cz/pls/ep2009/ep?xjazyk=CZ>, 19.10.2010.

Tabulka č. 2: Porovnání výsledků voleb do PS a voleb do EP

	PV02	EV04	PV06	EV09
ODS	24,5	30	35,4	31,5
ČSSD	30,2	8,8	32,3	22,4
KSČM	18,5	20,7	12,8	14,2
KDU-ČSL*	14,3	9,6	7,2	7,6
Ostatní	12,5	30,9	12,3	24,3

* - v poslaneckých volbách v roce 2002 kandidovala strana v koalici s US-DEU

Zdroj: Český statistický úřad, www.volby.cz

6. Závěr

Závěrem bych rád dodal, že dle mého názoru je dnes ve hře o Evropský parlament již mnoho a funkce evropského poslance není pouze symbolická. Evropský parlament se postupem času srovnává funkcemi s parlamenty národními. Nezáměr voličů je způsoben zejména jejich neinformovaností nejen o celém systému evropských institucí, ale i o evropské integraci jako takové a vlivu jednotlivých institucí přímo na jejich každodenní život. Občané nově přistupujících států mají samozřejmě situaci ztíženou jejich prvotní dezorientací.

Samotnou druhořadost voleb do EP je nutno posuzovat v kontextu každého státu zvlášť, zejména pak zohlednit volební systém daného státu, jeho spektrum politických stran, datum konání voleb ve vztahu k národním volbám, jak dlouho je již stát integrován a jaký byl průběh a obsah volební kampaně.

7. Literatura

Český statistický úřad. Dostupné na: <http://www.volby.cz>, 19.10.2010.

Dočkal, V., Kaniok, P., Závěšický, J.: 2007. *Evropský parlament*. IIPS: Brno.

Eurobarometer. Dostupné na: http://ec.europa.eu/public_opinion/standard_en.htm, 19.10.2010.

European Parliament. Dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu>, 19.10.2010.

Le site officiel des élections au Grand-Duché de Luxembourg. Dostupné na: <http://www.elections.public.lu>, 19.10.2010.

Neunreither, K., Wiener, A.: 2000. *European Integration after Amsterdam: Institutional Dynamics and Prospects for Democracy*. Oxford University Press: Oxford.

Parties and Elections in Europe. Dostupné na: <http://www.parties-and-elections.de>, 19.10.2010.

Reif, K., Schmitt, H.: 1980. Nine second-order national elections – a conceptual framework for the analysis of European election results. *European Journal of Political Research*. Volume 8, Issue 1, pp. 3-44.

Scully, R.: 2007. The European Parliament. In: Cini, M. (ed.): *European Union Politics*. Oxford University Press: Oxford. Str. 174-187.

van der Eijk, C., Franklin, M. N.: 1996. *Choosing Europe?: The European Electorate and National Politics in the Face of Union*. University of Michigan Press: Ann Arbor.

8. Přílohy

Příloha č. 1: Volební účast ve volbách do EP v jednotlivých zemích v letech 1979-2009

	1979	1981	1984	1987	1989	1994	1995	1996	1999	2004	2007	2009
BE	91.36		92.09		90.73	90.66			91.05	90.81		90.39
DK	47.82		52.38		46.17	52.92			50.46	47.89		59.54
DE	65.73		56.76		62.28	60.02			45.19	43		43.3
IE	63.61		47.56		68.28	43.98			50.21	58.58		58.64
FR	60.71		56.72		48.8	52.71			46.76	42.76		40.63
IT	85.65		82.47		81.07	73.6			69.76	71.72		65.05
LU	88.91		88.79		87.39	88.55			87.27	91.35		90.75
NL	58.12		50.88		47.48	35.69			30.02	39.26		36.75
UK	32.35		32.57		36.37	36.43			24	38.52		34.7
EL		81.48	80.59		80.03	73.18			70.25	63.22		52.61
ES				68.52	54.71	59.14			63.05	45.14		44.9
PT				72.42	51.1	35.54			39.93	38.6		36.78
SE							41.63		38.84	37.85		45.53
AT								67.73	49.4	42.43		45.97
FI								57.6	30.14	39.43		40.3
CZ										28.3		28.2
EE										26.83		43.9
CY										72.5		59.4
LT										48.38		20.98
LV										41.34		53.7
HU										38.5		36.31
MT										82.39		78.79
PL										20.87		24.53
SI										28.35		28.33
SK										16.97		19.64
BG											29.22	38.99
RO											29.47	27.67
Total EU	61.99		58.98		58.41	56.67			49.51	45.47		43

Zdroj: Evropský parlament, <http://www.europarl.europa.eu>